

O odgovornosti države in samoupravnih teles po čl. 18. ustave.

Dr. Rudolf Sajovic.

(Konec.)

Škodo mora učiniti državni ali samoupravni organ. Pod organi razumevamo v vsaki organizaciji osebe, ki ustvarjajo in izražajo voljo te organizacije. Prav tako v javnih organizacijah, kamor prištevamo državo in samoupravna telesa.²⁷⁾ Državni organi so predvsem osebe, ki predstavljajo na zunaj državni organizem, v prvi vrsti torej državni uslužbenci, nameščeni po določbah činovniških zakonov, dalje vojaške osebe in vojaški uradniki. K državnim organom je treba prištevati tudi ministre, dasi večina odredb činovniškega zakona ni uporabna nanje.²⁸⁾ Prištevati je državnim organom v smislu te določbe tudi vse druge osebe, ki niso v državni službi, pa vendar po državnem ustroju samem opravljajo oblastne funkcije, četudi samo od časa do časa, pa so vendarle člen v državni organizaciji pri izrekanju oblastnih odločb. To so: porotniki, sodniki lajki, komisije za ugotovitev dohodka in davčni odbori ter njih člani po zakonu o neposrednih davkih. Dalje inspektorji dela in njih organi po zakonu o inspekciji dela od 30. decembra 1921 Sl. N. IX./1922, Ur. l. št. 106/22, notarji kot sodni komisarji po § 183 not. reda, duhovniki kot voditelji matrik. Nasprotno ne bo moči imeti za organe v tem smislu druge osebe, čeprav izvršujejo kontrolo, poverjeno jim po za-

²⁷ Pitamic, *Država* str. 175 sl. definira pojem državnega organa tako-le: »da organi ustvarjajo, spreminjajo in uporabljajo pravna pravila ter ugotavljajo njih pomen, kadar je sporen.«

²⁸ Gl. Sl. Jovanović, *op. c.*, str. 361.

konih: delavske zaupnike (po zakonu o zaščiti delavcev), zadružne nadzornike, ki so le organi dotične zadružne zveze, izvršujoče kontrolo nad zadrugami-članicami. Iz tega vidika tudi konkurznega upravnika ne bo smatrati za sodni, torej državni organ, vzlic temu, da ga zakon naravnost navaja med organi konkurznega postopka. On je v prvi vrsti zastopnik upnikov, ima po njih intencijah in v njih interesu realizirati stečajno imovino. Zato je odgovoren tudi osebno za povzročeno škodo. Enako ne prisilni upravnik v izvršilnem postopanju, čeprav opravlja svoj posel pod nadzorstvom in po navodilih izvršilnega sodnika. Pripomniti pa je, da je to vprašanje dokaj sporno in da se prav često smatrata zlasti konkurzni in prisilni upravnik za oblastna organa.

Oblastni samoupravni organi so predvsem oblastna skupščina in oblastni odbor (čl. 3 samoupr. zak.), dalje pa tudi vsi nameščenci oblastnega odbora (čl. 63 cit. zak.) in njegovih zavodov. Slično so sreska skupščina, sreski odbor in njegovi nameščenci organi sreske samouprave, pri občinah občinski svet (§ 28 obč. r. za mesto Ljubljano) in župan z magistratom, t. j. z občinskimi nameščenci vred (§ 63 cit. obč. r.), oziroma občinski odbor in občinsko starešinstvo. Da sta oblastna in sreska skupščina organa, čijih dejanja utegnejo učiniti škodo, je utemeljeno v njih položaju. Ti dve skupščini ne ustvarjata zakonov kakor Narodna skupščina, imata samo pravico izdati uredbe temeljem veljavnih zakonov in v njih okviru. Če kršijo te uredbe po zakonih priznane pravice državljanov, je dopustna proti njim pritožba na upravno sodišče, če je bila z uredbo naravnost povzročena škoda, odgovarja zato oblast oziroma srez. Pri aktih Narodne skupščine pa je nasprotno vsaka protizakonitost izključena, kajti vsak tak akt je po svoji vsebini in obliki zakon, ki spreminja prejšnje določbe in ustvarja nove. Zato Narodna skupščina ni državni organ v smislu čl. 18 ustave, dočim so to oblastna skupščina in sreska ter tudi občinski svet v občini.

Škoda, ki so zanjo odgovorne država in samouprave, mora biti učinjena z nepravilnim izvrševanjem službe. Težkoče povzroča interpretacija nejurističnega izraza »nepravilno«. Ali je »nepravilno« identično z »nezakonitim«, ali po-

menja nekaj več? Po Tasiću je podano nepravilno izvrševanje službe, tudi ako so bili kršeni tehnični predpisi službe, sicer pa da so nepravilna dejanja vedno tudi nezakonita.²⁹⁾ Pojem »nepravilnosti« je, kakor pravi Jovanović, zelo raztezen in ohlapen.³⁰⁾ Ta izraz torej pomenja, — da se ni hotela postaviti nobena meja za intenzivnost kršitve: ni se hotelo omejiti, da bi bilo javno telo odgovorno samo za namerne kršitve službe in pa take, učinjene iz velike nemarnosti. Odgovornost bo podana tudi tedaj, če je zakrivila kršitev službe samo culpa levis dotičnega organa. Pojem nepravilnosti obsega zato vsako kakršnokoli kršitev uradne dolžnosti: kakor oškodovanje iz namena, nemarnosti, nepazljivosti, nebrižnosti, pozabljenja, vsled tehniških pogrškov, politične ali osebne pristranosti. Nasprotno pa bo izločiti vsa slučajna oškodovanja zasebnikov v njih pravicah, kakor tudi odkloniti jamstvo javnih teles za učin, ako ni dovedlo posredno teh oškodovanj kako dejanje ali opuščenje javnega organa.³¹⁾ ³²⁾ Jamstvo za učin

²⁹⁾ Tasić, op. c., str. 712 in sl.

³⁰⁾ Sl. Jovanović, op. c., str. 431.

³¹⁾ Podobno Tasić, op. c., str. 716.

³²⁾ Že ob zaključku te razprave došel mi je v roke po prijaznosti g. univ. prof. dr. Kreka, za kar se mu na tem mestu najlepše zahvaljujem, tekst § 1341 načrta edinstvenega o. d. z. Besedilo še ni dokončno, oddali so oddvojena mnenja Krek, Maurović in Tadić. Civilnopravna sekcija Stalnega Zakonodajnega Sveta je sklenila, da se pošlje ta paragraf tudi javnopravnemu odseku, da odda tudi on svoje mnenje. Tekst tega paragrafa se glasi:

Odgovornost države i samoupravnih tela. § 1341. (1.) Ako činovnik ili drugi službenik države ili samoupravnog tela kome nanese štetu time, što u vršenju svoje službe namerno ili iz velike nemarnosti svoje dužnosti povredi ili što se neopravdano protivi da svojju službu vrši ili što je skrivio jer vršenje službe bez razloga odugovlači, a takva se šteta nije mogla ukloniti zakonskim pravnim lekovima, oštećenik može, u koliko ne postoje posebni zakonski propisi, tražiti redovnim tužbenim putem naknadu od države ili samoupravnih tela. (2.) Činovnik ili drugi službenik države ili samoupravnog tela, po čijem je ovlašćenju ili u čije je ime štetnik postupao, odgovara državi ili samoupravnom telu samo onda, ako bi mu se mogla pripisati zla namera ili velika nemarnost. A da li će i u koliko u ovom slučaju odgovarati i niži činovnik odnosno službenik zavisi od toga da li ima u toliko i do njega krivnje. (3.) Pravo države ili samoupravnih tela na podizanje tužbe zbog naknade štete prestaje smrću odgovor-

zlasti še, ko je za takšno jamstvo zahtevati izrečen zakonski predpis. »Nepravilno« je po tem identično z izrazom »nezakonito« v čl. 91 ustave in čl. 1 zak. o min. odgov. Po teh določbah je odgovorna država za škodo, ki jo učinijo ministri z nezakonitim izvrševanjem službe, tudi tu ni omejena odgovornost samo na kršitve, učinjene namerno ali iz velike nemarnosti.

Nezakonito in nepravilno je to, kar ni v skladu z zakoni oziroma nasprotuje izvršilnim predpisom, izdanim temeljem zakonov. Nezakonitost ali nepravilnost morata biti podani očitno; to se pravi: uradna odločba ali dejanje mora izrekati nekaj drugega, kakor je moglo slediti iz pozitivnega prava. Stranki bo treba dokazati samo neskladnost uradne odločbe, izdane po javnem organu, z ustreznimi zakonitimi predpisi. Kdo je kršil in kako, to ne zanima pri vprašanju nezakonitosti in nepravilnosti. Zlasti je neodločilno pri tem, kako odgovarja napram javnemu telesu organ sam, to vprašanje je urejeno po drugih vidikih kakor pa vprašanje odgovornosti javnega telesa napram poedincu. Izločiti pa je iz pojmov nezakonitosti in nepravilnosti one primere, ki dopuščajo po zakonih različno tolmačenje. Korigirati nepravilno interpretacijo je stvar višjih stopenj in mora obveljati tolmačenje najvišje stopnje za pravilno. To velja prav tako glede odločb upravnih oblastev kakor

nog činovnika ili drugog službenika. (4.) Ali ako činovnik ili drugi službenik usled povrede službene dužnosti imao imovinsku korist, odgovaraju njegovi naslednici imovinom koja im je pripadala iz njegove imovine.»

Takoj na prvi pogled zbode v oči, da ta paragraf shvača kršenje javnega posla precej sorodno s češkoslovaškim načrtom (gori opomba 15). Predvideva pa odgovornost samo za dejanja, izvršena namerno ali iz velike nemarnosti, torej za dokaj manj kakor predvideno v ustavi. Vendar se ta okolnost ne more smatrati za protiustavno, ker je po ustavnem predpisu meja med pravilnim in nepravilnim v istini težko določljiva. Izpostavljen pa je ta način ureditve istim očitkom kakor § 1313 češkoslov. načrta, da je s privzetjem te določbe v o. d. z. zabrisana meja med javnim telesom kot subjektom javnega prava in subjektom zasebnega prava. Ali naj država tudi pri zaključenih pogodbah odgovarja samo za dolus in culpa lata svojih reprezentantov, dočim jamčijo druge pravne osebe tudi za culpa levis in često celo za golo naključje? To neskladnost utegne povzročiti prevzem predlaganega § 1341 v sistem o. d. z., ker bi se s tem postavljale vse druge odškodninske določbe o. d. z. izven veljave za državo in samoupravna telesa.

glede sodnih odločb in ne gre, da bi ena vrsta javnih oblastev pobijala tolmačenje drugih oblastev. Zato pa je pogoj nezakonitosti in nepravilnosti, da sta v pobijanem aktu podani očitó. Ne more se smatrati tudi za nezakonito ali nepravilno, kadar je smelo odločiti oblastvo po svobodnem preudarku, kjer je svobodni preudarek dopuščen in se pri tem formalne in materialne meje, svobodnemu preudarku stavljene, niso prekoračile. Ako sloni odločba na svobodnem preudarku, potem tudi motivi, ki so bili odločilni zanjo, niso prav nič mero-dajni. Upošteva se vselej samo končni učin.

Nezakonito ali nepravilno dejanje mora biti izvršeno v službi. Včasí je težko pravilno ugotoviti, ali je organ izvrševal službo ali ne, ko je učinil škodo. Odklanja se na eni strani odgovornost za kazniva dejanja, češ da organu kaznivih de-janj službena dolžnost ne nalaga in da nobena družba ne more odgovarjati za takšna dejanja drugih oseb. Na drugi strani pa se skuša naprtiti javnemu telesu odgovornost za vse, kar je storil organ. Ne eno ne drugo ne smatram za pravilno. Gotovo država ne odgovarja, če vojak na vojaškem pohodu porabi priliko odmora in gre v bližnjo hišo prosit kruha, pa zabode z bajonetom kmetico, ki prošnji ni ugodila. Ali pa če razsaja na veselici pijan finančni stražnik, ki na njej ni služ-beno prisoten, ter rani eno ali več oseb. Prav tako tudi ne, če ukrade sluga depozitnega urada, ki si je preskrbel skrivaj ključ od blagajne, hranjeno gotovino ali vrednostne papirje. Slično bo treba odločiti, ako nezvesti pisarniški uradnik po-tvori podpis svojega predstojnika in s tem učini nekaj škod-ljivega za drugo osebo. V vseh teh primerih dejanje javnih organov ni v zvezi z njih službo: vojak ni izvršujoč vojaško dolžnost stopil v hišo kmetice, finančni stražnik ni opravljal službe na veselici, davčni sluga ne rokuje z depoziti in pisarni-ški uradnik nima pravice izdajati odločb. Kjer torej ni prave zveze s službo, ne bo moči govoriti o kršitvi službe, in organ sam odgovarja za svoje ekscese po običajnih pravnih načelih. Ako pa je bilo nepravilno dejanje učinjeno v izvrševanju javne službe, tako da se ne da ločiti od nje, tam odgovarjata država ali samoupravno telo, pa najsi ustanavlja dejanje organa tudi po kazenskih zakonih odgovoren čin. N. pr. če izda podmičeni

sodnik krivično sodbo ali če prekorači policijski stražnik pravico uporabe orožja in poškoduje telesno koga in podobno.

V praksi se često dogaja, da državni uradniki sami tožijo državo na priznanje svojih pravic, zajamčenih po činovniškem zakonu. Prav za prav res ni med državo in njenimi uslužbenci nobene pogodbe, vendar je razmerje med obema določeno po zakonskih predpisih, ki urejajo to razmerje. Ti predpisi določajo tudi, kakšno pot mora nastopiti organ za popravilo krivice. Če se torej pravočasno ne nakaže plača ali pokojnina, je izključena pot pravde,³³⁾ če to ni izrečno priznано, kakor n. pr. po belgijskem ali nemškem pravu. Ako pa se zgodi krivica in je bil kdo proti predpisom ali temeljem izkrivljenih dejstev odpuščen iz službe ali upokojen, potem je podano nezakonito ali nepravilno izvrševanje službe in odgovarja za posledice država. Kar pa se tiče samoupravnih organov, se jim pravdna pot za njih zahtevke iz službenega razmerja ni nikdar osporavala. Samoupravna telesa so namreč pravne organizacije nižjega reda, oborožene s silo, kolikor jim jo nudi v pomoč nadrejena država, državna oblastva so poklicana soditi o razmerjih samouprav napram drugim pravnim subjektom, kolikor ta izrečno niso izvzeta in odkazana v odločevanje samoupravi.

V vseh teh primerih gre za tzv. javne pravice državljanov, torej tam, kjer nastopata država ali samoupravno telo kot oblastvo, kot imperij. Kjer imenovana nimata tega značaja, kjer nastopata kot privatnopravni osebi, tam ni mesta za uporabo čl. 18, najsi se udelejujejo v njih imenu tuđi javni organi. Pri tem ni pozabiti, da je pojem fiska ali erarja širši od pojma države kot zasebnopravnega subjekta. Država se ne imenuje erar samo tedaj, kadar nastopa kot podjetnik, lasnik, dedič

³³⁾ Krek: Das Verfassungsrecht... str. 24 in sedaj Krek-Škerlj, op. c. str. 63. Nasprotno Kumanudi: Administrativno pravo 1921, str. 79, ki trdi, da so nameščanje, odpuščanje in upokojevanje uslužbencev javnopravni akti in da je pravica na plačo in pokojnino javnega značaja. Visokost teh pa je privatnopravne prirode. Čim ima uslužbenec to pravico, je sklenjena med obema pogodba, po kateri ima nameščenec pravico, iztožiti plačo ali pokojnino. Gl. tudi odločbo št. 60 v zbirki Themis VII., po kateri je pristojen edinole minister, da odloči o tem, gre li osebi pravica do pokojnine ali ne.

in podobno, marveč sploh v vseh imovinskih stvareh, tudi kot izterjevateljica davkov in javnih dajatev, torej v javno-oblastni lastnosti. Ako je država lastnik zemljišča, je presojeti vsa pravna razmerja glede tega zemljišča po normah civilnega prava, torej tudi, če upravnik tega zemljišča, ki je uradnik in ima po svoji službeni dolžnosti skrb zanj, zabraujuje zasebnikom izvrševati služnostne pravice na tem zemljišču. Ako pade z državnega ali samoupravnega poslopja kos opeke ali se utrga telefonska žica, najsi se zgodi to po nemarnosti javnih funkcionarjev, odgovarja javno telo kot lastnik po določbah o. d. z. Ako prevaža vojaški voznik drva ali konjsko krmo za svojo vojaško edinico in napravi škodo, bodisi da povози koga ali udre v mestu šipo, odgovarja zanj država prav tako kot privatni prevoznik za svojega hlapca.³⁴ Vse dolžnosti in pravice, ustanovljene s posebnimi pogodbami za javno telo, je presojeti po zasebnopravnih predpisih. Ako določa čl. 22. fin. zakona za leto 1928/29, da je odgovoren državni organ za materijalno škodo, povzročeno s tem, da je sklenil pogodbo brez soglasne odločbe ministra za finance za izplačilo v tuji valuti, in obenem proglašá to pogodbo za neveljavno, je to samo poudarjanje zasebnopravne norme, da pooblastitelj ni vezan, kadar je pooblaščenec prekoračil dano mu pooblastilo. Pošta in železnica tudi kot javni prometni sredstvi ne izgubita značaja prometnega podjetja, čeprav sta v državnem obratu. Samo organizacija in vodstvo poslov sta določena po upravnih predpisih, na zunaj pa stopata v stik z občinstvom s civilnopravnimi pogodbami. Za škode, ki jih imajo pri poštnem prometu zasebniki, je država odgovorna po določbah pravilnika za notranjo poštno službo I. del od 15. decembra 1921 št. 68063 čl. 68 do 81. V teh členih je urejeno kakšne odškodninske pravice nastanejo, če se poštné pošiljke izgubijo, napačno ali prekasno vročijo.³⁵ Za železniške prevoze veljajo določbe

³⁴ Nasprotno odločba stola sedmorice, odd. B., Pravn. zb. št. 138.

³⁵ Nasprotnega mnenja najbrže Tasić, op. c., str. 724 in kakor se zdi tudi Sl. Jovanović, op. c., str. 431, ki navajata tudi pomotne vročbe poštnih pošiljk in brzojavov za vzglede nepravilnega izvrševanja službe. — Glej sedaj tudi čl. 10 pravilnika o prenašanju pošiljk po zraku v notranjem prometu K SHS, od 10. februarja 1928, Sl. N. 80/XXVI, Ur. l. 112.

železniško - saobračajne uredbe od 25. aprila 1925, Ur. l. št. 307, Sl. N. 185/XL. Slično tudi po zakonu o zrakoplovstvu od 22. februarja 1928, Ur. l. 83, Sl. N. 50/XIII. v členih 88 do 90 pod zaglavjem »Škode in odgovornosti«, dalje po pravilniku o poštnem avtomobilnem prometu od 12. junija 1926, št. 317, Ur. l. Sl. N. 167/XLVI. Vsi ti predpisi so samo del trgovinskega, torej zasebnega prava. Enako velja glede drugih podjetij, zlasti rudnikov, tovarn in podobno, ki so javna lastnina.

Velike važnosti je ugotovitev, kdaj so uporabni za javno telo predpisi javnega prava in kdaj zasebnega prava. Potem se ravna, za kakšno krivdo in za kaj je javno telo sploh odgovorno, kolikšna odškodnina se more zahtevati, pred katerim oblastvom se te pravice uveljavljajo in kdaj odškodninski zahtevek zastara.

Kaj naj se razume pod škodo, ne povedo natančneje ne čl. 18 in 91 ustave, prav tako ne čl. 1 in 4 zak. o min. odgv. in tudi ne čl. 27 do 34 zakona o sodnikih.³⁵) Vendar pa se morata prištevati zadnja dva k izvršilnim predpisom, ki naj dasta možnost, da se uvede ustava v življenje. To je nov dokaz, da so tudi ustavni predpisi takoj obvezni, ako je možno glede na celotni pravni sistem ugotoviti v njih izraženo normo. Brez oklevanja bo odločiti, da mora biti povzročena škoda gmotna,³⁶) ki je ocenljiva v denarju, saj priznava odškodnino za imaterialno (idealno) škodo naše pravo samo v izjemnih primerih (n. pr. čl. 62 zakona o tisku). Pri vprašanih odgovornosti javnega telesa se tudi ne tretira prav nič oblika kriv-

³⁵ a) Doslej že parkrat cit. predlog zakona o sodnikih rednih sodišč je bil medtem sprejet v Narodni skupščini. Ni pa bil do današnjega dne še objavljen v Službenih Novinah. V veljavo ima stopiti z dnem 1. aprila 1929, zato naj se tudi smatrajo navedbe tega zakona v tej razpravi samo za to, kar so, namreč da se namerava uvesti zakon take vsebine, ki razvija obširneje v čl. 18. ustave izraženo normo. Izrečno pripominjam, da se glasi sprejeti čl. 33 po tiskanem izveštaju zakonodajnega odbora takole: »Tužba protiv sudije u slučaju datog odobrenja da ima mesta gonjenju zbog krivičnog dela...« itd. Ta tekst torej ne podpira naziranja, izrečenega pri opombi 26), podpira marveč prej nasprotno naziranje. Koliko je seveda razpoložljivi mi tekst pravilen, ne morem presoditi, ogniti se da samo očitnim — a to številnim tiskovnim pomotam.

³⁶ Gl. Tasić, l. c., str. 721.

de javnega organa, dovolj je, da je bila z nekim dejanjem povzročena škoda in da je ta škoda vprav posledica dotičnega oblastvenega čina (načelo vzročne zveze). Ali se povrača samo resnična škoda, ki jo je imel državljan (damnum emergens) ali tudi odišli dobiček, je vprašanje, ki bo nanj odgovoriti po občnih načelih, ko določba o tem popolnoma molči in ravno tako tudi cit. določbe zakona o min. odgovornosti in zakona o sodnikih.³⁷⁾ Napram oškodovancu odgovarja javno telo za vso škodo tudi tedaj, če je na nepravilnem upravljanju službe poleg javnega organa kriva druga od oškodovanca različna oseba. Zaradi tega bo javno telo poleg druge osebe vedno solidaren dolžnik. Moreta biti tudi skupaj tožena pri sodišču, pristojnem za sospornike.

Upoštevati pa je tudi možno krivdo oškodovanca samega. Pri tem bo odgovarjalo javno telo samo sorazmerno. Popolna oprostitev države ali samoupravnega telesa skoraj ne bo možna, ker odgovarjata za vsako krivdo in si je težko predstavljati, da bi javni organ izvršil svoj urad brez sleherne lastne krivde samo pod vplivom tuje osebe.³⁸⁾

Pri vprašanju škode je nadalje največje važnosti, da se določi, kdaj je škoda nastala. Potem se ravnaajo zlasti odgovori na vprašanja o pristojnosti sodišč in o zastaranju tožbenega zahtevka.

Že v uvodu je omenjeno, da skušajo javne korporacije z jamčiti zakonito in pravilno izvrševanje izdanih predpisov s tem, da so podvrgele odločbe nižjih oblastev presoji višjih stopenj. Kjer teče zoper oškodovalni ukrep nižjega oblastva pritožba, nastopi škoda šele po pravnomočnosti tega ukrepa. tam še ni mesta za tožbo po čl. 18.³⁹⁾ Škoda sploh še ni nastopila. Prav tako državljanu pač ne bo priznati pravico po čl. 18, če je opustil razpoložna pravna sredstva zoper krivični oblastni čin, kajti njegova dolžnost je, da pre-

³⁷⁾ Arg. »za škode« v ustavni določbi bi se dalo trditi, da je mišljen samo damnum emergens. Če bo obveljal cit. predlagani tekst § 1341 o. d. z., bo po sistemu o. d. z. odškodnina obsegala vedno tudi lucrum cessans, kar bi bilo glede na veliki riziko javnih teles odklanjati.

³⁸⁾ Pač pa bi bilo možno to tedaj, če bi odgovarjala država in samoupravno telo samo za dolus in culpa lata.

³⁹⁾ Tako odločba stola sedmorice, odd. B. Pravn. zb. št. 57.

iskusi nepravilno uradno dejanje. Država ni ustanovila višjih stopenj samo za to, da se dožene teoretična pravilnost oblastnih dejanj, nego tudi za to, da obvaruje državljane pred pretečo škodo in tudi sebe pred sličnimi zahtevki državljanov napram nji. Zato je vsak, kdor se namerava poslužiti tožbe po čl. 18, zavezan, da izčrpa prej vsa redna pravna sredstva, ki so mu razpoložna v danem primeru.⁴⁰⁾ Odstopi se od tega načela samo tam, kjer je škoda nastopila takoj z uradnim činom in je neodvratna, zlasti ako je bila škoda povzročena z delom in ne z oblastnim aktom. N. pr. ako je kdo telesno poškodovan od javnega organa in je organ pri tem očitvidno prekoračil dovoljenje za uporabo orožja, dalje ako je tržno nadzorstvo trgovcu zaplenilo kot škodljivo (neužitno) blago in ga takoj uničilo in podobno. Sicer pa je vztrajati na tem, da se mora preteča škoda z možnimi pravnimi sredstvi odkloniti.

Poleg rednih upravnih inštanč imamo še upravna sodišča in državni svet, ki vrše kontrolo nad upravnimi oblastvi. Tožba na upravno sodišče in državni svet je dopustna, ako je akt upravnega (in tudi samoupravnega) oblastva kršil pravico ali v zakonu⁴¹⁾ osnovan neposredni osebni interes tožiteljev. Tožitelj ima torej zoper takšen upravni akt, še pravico tožbe na upravno sodišče oziroma državni svet, čim je izčrpal predvidena pravna sredstva v upravnem postopku. Ali je do rešitve teh tožb izključena tudi odškodninska tožba po čl. 18. ustave, ali sta dopustni obe zaeno, druga poleg druge?

Tožba na upravno sodišče nima odložne moči. Upravno oblastvo, torej oblastvo, ki je izdalo pobijani upravni akt, pa sme po tožiteljevi prošnji odgoditi izvršitev upravnega akta do končne upravnosodne odločbe, če to dopušča javni interes ali če bi prizadela izvršitev škodo, ki se ne bi dala popraviti (čl. 36 zak. o upr. sod.). Kakor videti, je prepuščeno popolnoma prostemu preudarku upravnega oblastva, ali naj odloži pobi-

⁴⁰⁾ Tako tudi predlagani § 1341 o. d. z. Čl. 38/5 zak. o sodnikih ima samo »kadar je odločba... postala pravnomočna«.

⁴¹⁾ Pod zakonom je razumeti tudi uredbe z zakonsko močjo. Gl. Jovan Jovanović: Priručnik 1926, str. 61.

jani upravni akt ali ne. Če upravno oblastvo ne smatra za umestno, more v tem primeru takoj izvršiti svoj ukrep, v drugih ga praviloma mora oziroma se oškodovani ne more zanašati, da se ne bo izvršil. Zato bo dopustna odškodninska tožba, ne da bi bil prisiljen oškodovani pritoževati se pri upravnih sodiščih, in mu opustitev upravne tožbe ne pogubi odškodninskega zahtevka. Pač pa se bo treba nasprotno odločiti, da vložitev tožbe pri upravnem sodišču zavira odškodninsko tožbo, kolikor se je namreč nadejati, da se bo dosegla z upravno tožbo odstranitev oškodovalnega akta in s tem tudi učinjene škode. Ne gre namreč, da bi se razpravljala ista stvar na dveh tirih, takšna kumulacija bi bila v posmeh vsaki smotrenosti. S pravnomočno odločbo upravnega sodišča je pa končno rešeno tudi vprašanje zakonitosti ali nezakonitosti upravnega akta in s tem rednemu sodišču odvzeta vsaka možnost, v tem pogledu presojati pobijani upravni akt z drugega vidika. Na izrek upravnega sodišča bo namreč redno sodišče vezano, dejanje javnega organa je končno veljavno spoznano za nepravilno ali pravilno. Kontrola nad pravnomočnim izrekom upravnega sodišča ni več kontrola nad dejanjem upravnega oblastva. Kakor pa zavira tožba na upravno sodišče vložitev tožbe na redno sodišče, tako naj ima tudi kesneje vložena upravna tožba to posledico, da se postopanje na odškodninsko tožbo pri rednem sodišču prekine. Navedeni razlogi govorijo nedvoumno zato. Upravna sodišča, kamor prištevamo v širšem pomenu besede tudi državni svet, so namreč že po svojem bistvu in sestavi, dalje glede na strukturo upravne organizacije v prvi vrsti poklicana, da sodijo o zakonitosti ali nezakonitosti upravnih aktov, upravna sodišča niso civilnim sodiščem subordinirana nego koordinirana, civilno sodišče ne more biti vsemogočno napram drugim, tudi nezavisnim sodiščem. Če naj bo drugače, potem je dana možnost nasprotujočih si izrekov dveh sodišč o zakonitosti uradnega čina. Na katero naj bo javno telo vezano? To utegne privedi v praksi do nepredvidenih komplikacij in često prav neljubih posledic.⁴²⁾

⁴²⁾ Res v tekstu zagovarjana misel ni v skladu z določbo pri nas veljavnega c. pr. r., zlasti ne § 190. Toda smotrena je edino-le predlagana

Tožba za odškodnino z a s t a r a v 9 m e s e c i h. Devetmesečni rok je pravi zastaralni in ne prekluzivni rok. Zato prične teči šele s trenutkom, ko je škoda nastopila in veljajo zanj določbe o ovirah (med te je šteti tudi vložitev tožbe pred upravnim sodiščem) in prekinjenju zastaranja, kakor jih pozna državljansko pravo. Kdaj nastane škoda, je že gori povedano, redno bo nastop pravnomočnosti uradnega čina tudi pričetek oškodovanja, zlasti tam, kjer je neskladje uradnega dejanja s pozitivnim pravom očitno.⁴³ Ako pa je prišlo do uradnega akta vsled dejanja, ki iz ukrepa samega ni vidno ali vsaj ne njegova nepravilnost, prične teči zastaralni rok šele od dne, ko je oškodovani zaznal za nepravilnost,⁴⁴ n. pr. ako se sklicuje oblastveni ukrep na poročilo drugega organa, o katerem se šele naknadno zve, da je neistinito ali potvorjeno. Tako tudi zakon o sodnikih, čl. 28/5: devetmesečni rok se računa od dne, ko je postala nepravilna odločba pravnomočna, ako odločba ni bila predana oškodovancu ali je bila škoda prizadeta z drugim dejanjem ali opuščenjem, od dne, ko je oškodovani za oškodovanje zaznal.

Za razpravljanje o teh odškodninskih zahtevkih so pristojna r e d n a s o d i š č a. Pod rednimi sodišči je razumeti civilna sodišča v nasprotju z upravnimi sodišči, ki bi se jim tudi dalo poveriti sodstvo o teh zahtevkih. Tako v Franciji, kjer vsled striktno provedenega načela o ločitvi sodne oblasti od upravne perhorecirajo sodstvo civilnih sodišč o zahtevkih zoper državo. Tudi Avstrija je tik pred svetovno vojno pripravljala zakon o imovinskopravni odgovornosti države, ki je predvideval kompetenco upravnega sodišča (Plojev načrt). Naša ustava pa se je odločila za pristojnost rednih sodišč in to brez izjeme, ki je ni napravila niti pri odškodninskih zahtevkih, nastalih vsled ministrskih dejanj.⁴⁵ Pred rednim civilnim solucija, zlasti ko upravna sodišča niso upravna oblastva nego sodišča. Zato je zahtevati vsaj de lege ferenda takšno ureditev.

⁴³ Tako odločba stola sedmorice, odd. B. Pravni. zb. št. 57.

⁴⁴ Tako odločba stola sedmorice, odd. B. Pravni. zb. št. 138.

⁴⁵ Tako zavrača na civilnopravno pot tudi pripomba k čl. 6 pravilnika o postopanju ob nezgodah v zrakoplovni službi itd. od 10. junija Ur. l. 308 Sl. N. XLIII. Cit. tekst § 1341 pa pripušča v tem pogledu tudi izjeme, kar ni po ustavi. Tudi po zak. o sodnikih je v poglavju VII., ki go-

sodiščem bo uveljavljati državljanom tudi odškodninske zahtevke zapor samoupravno telo (čl. 100 zak. o obl. in srezki samoupravi, zadnji odst.)⁴⁶⁾

Težje bo odločiti, pred katerim rednim sodiščem je iznesti odškodninski spor. Pri nedostatku natančnejše določitve je treba poseči po občnih normah o podsodnostih. Ker se kosa čl. 18 prav z vsemi določbami avstrijskega sindikatnega zakona iz l. 1872, je imeti ta za razveljavljen prav v vseh točkah in je torej popolnoma prestal veljati. Država je bila po sindikatnem zakonu odgovorna pravzaprav samo kot porok in plačnik, po čl. 18 pa je odškodninska obveza napram državljanu samo njena. Tudi ne kaže samo v tem edinem primeru delati izjemo, v ničemer utemeljeno. Poklicano soditi o tožbi bo torej redno sodišče I. stopnje. Pri nas se bo določevalo to za sedaj še po § 4 naredbe od 9. marca 1898, št. 41 drž. zak., kadar bo tožena država. V drugem primeru te določbe, kadar bo določiti kraj, kjer se je nepravilno uradno dejanje učinilo, bo določena pristojnost po uradnem sedežu dotičnega organa, ki je nepravilni čin zakrivil. Če je bilo to ministrstvo, po sedežu ministrstva, sicer velikega županstva ali srezkega poglavarja, ne glede na to, kdo je izdal krivični odlok. Zadnjih dveh tedaj, ako sta res izdala dotično rešenje v lastnem področju, če tudi po predhodnem vprašanju pri nadrejenem oblastvu ali po njegovem pooblastilu. Sedež nižjega oblastva bo odločal tudi, ako je izdalo nezakoniti ukrep na zapoved višjega oblastva, a v lastnem področju. (Prim. čl. 90 zakona o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih in čl. 67 zakona o državnem prometnem osebju, ki odreja, da tega, kar kazenski zakonik prepoveduje in kaznuje [po zadnjenaved. čl. tudi nalogov, ki bi očito ogrozili varnost prometa], ne sme nižji uslužbenec tudi na zapoved višjega nikoli izvršiti. Če bi nižji uslužbenec kaj takšnega zakrivil, smatrati bi bilo to za njegovo dejanje). Če pa je podrejeno oblastvo zgolj intimiralo

vori o odgovornosti sodnikov, predpisana za odškodninske zahtevke redna civilnopravna pot. Gl. tudi Tasić op. c. str. 723.

⁴⁶⁾ Tako tudi Krek-Škerlj, op. c., str. 16, 51; in Krek, op. c. 118, 119; nasprotno, da razsoja o temelju vedno upravno sodišče, brez utemeljitve Sl. Jovanović, l. c. str. 400.

ukrep višjega oblastva, ne da bi samo kaj sodelovalo, potem je smatrati za oškodovalca višje oblastvo in za kraj dogodka sedež tega višjega oblastva. Oblastno in srezko samoupravo bo tožiti na sedežu oblastnega ali srezkega odbora, občine na sedežu njih predstojništva. De lege ferenda bi bilo vse te kompetence izenačiti in poenostaviti z določbo, da je tožiti tam, kjer je škoda nastala, torej praviloma na domovališču oškodovanca. Nezakonitost in nepravilnost bo lažje dokazati oziroma bo dokaz po večini teoretski in torej izvršljiv kjerkoli, dokaz škode pa je navezan dostikrat na kraj in osebo. Tudi bo takšna podsodnost v prid oškodovancu, ki bo lažje vodil pravdo na svojem domovališču kakor pa v oddaljenem upravnem centru. Za stvarno pristojna naj bi se določila pri vseh pravnih zborna sodišča I. stopnje. Pri takšnih pravnih sodnikih z večjo izkušnjo, ko ne gre za pogostne zasebno-pravne stvari, ampak za presojo upravnih predpisov, ki imajo zase že videz zakonitosti in pravilnosti. Okrožno sodišče naj bi bilo izključno pristojno tudi v primeru sosporništva, kadar bi bila tožena še druga oseba poleg javnega telesa.

VI. V množici vprašanj, ki se pojavljajo ob reševanju materije o imovinski obveznosti javnih teles za učinjene škode, je med najvažnejšimi vprašanje odgovornosti javnega organa napram javni organizaciji za popravljeno škodo, učinjeno po njem. »D o t i č n i o r g a n j e o d g o v o r e n n j i m a«, t. j. državi in samoupravnemu telesu, se glasi lakonično zadevni izrek ustave. Vselej in brez izjeme za vso škodo in kako naj se uveljavi ta zahtevka? Tudi s tožbo in v 9 mesecih? Kakor smo spoznali za pravično, da je odgovorno javno telo pač za vsako nepravilnost, ni moči postaviti isto načelo za odgovornost javnih organov. Prestroga imovinska odgovornost bi bila prej ovira kakor pa pospeševaljica veselega izvrševanja službe, krotila bi prekomerno njih inicijativnost in pri pretežni večini izključevala vsako uradovanje, ki je zanj prevzeti le količkaj odgovornosti. Omejiti je zato odgovornost javnih organov napram svoji organizaciji samo na težje krivdne oblike, na namero in veliko nemarnost. To pa v ustavi ni izrečeno, ki v tem pogledu pobliže sploh molči. Potreben je zato poseben zakoniti predpis.

Čl. 4. zak. o min. odgovornosti nalaga prosto, brez po bližje določitve ministrstvu povračilo vse škode, ki jo je imela država. Toda ministri imajo izjemno stališče. Odgovorni so sicer za nezakonito izvrševanje službe, pregon pa je v rokah narodne skupščine, ki more uvaževati vse okoliščine in obtožbo radi njih tudi opustiti. Takšne uvidevnosti često ni pri nadrejenih oblastvih, zlasti ako se v celotni upravi prav krepko poudarja fiskalno stališče. Zato določbo tega člena ni raztezno uporabljati v zvezi s čl. 18 ustave na druge primere. Splošnega zakonitega predpisa, ki bi urejal to stvar, doslej nimamo. Predpisi činovniških zakonov, da mora uslužbenec izvrševati svoje dolžnosti vestno, marljivo in opustiti vse, kar bi bilo na škodo službe, so splošni predpisi in premedli, da bi se mogla izvajati iz njih tako dalekosežna posledica kot je zaveza za povračilo vsake škode. Res pravi člen 83 zak. o drž. prometnem osebju, da odgovarja vsak uslužbenec državni prometni napravi za vse poškodbe in škode državne imovine in da mora vobče povrniti vsako škodo, ki jo je prizadejal napravi s hudobnim namenom ali z malomarnostjo, toda to besedilo kaže, da gre samo za škode, ki jih je prometni uslužbenec učinil državni imovini, to je državi sami. Dalje pravi isti člen, da odgovarja vsak uslužbenec prav tako za poškodbe, manjke in izgube privatne imovine, ki je poverjena prometni napravi ter da se povračilo te škode odreja uradoma. Toda ti primeri se tičejo že razmerij, pri katerih nastopa prometna naprava kot zasebnopravni subjekt in ki stojijo torej zunaj okvira, načrtanega s čl. 18. Tudi zakon o glavni kontroli obsega le določbe, ki naj ščitijo državno imovino in obvarujejo državo škode pri upravljanju javnega denarja. V njem zažugana odgovornost je le jamstvo za škodo, povzročeno državi sami, ne pa državljanom.

Več ali manj podobno se izražajo tudi drugi zakoni in pravilniki, izdani za prometna državna podjetja ali za različne državne finančne ustanove. Drugi pozitivni določbi sta znani čl. 112 ustave in analogen čl. 13. zak. o državnem svetu in upravnih sodiščih. S tem pa ni izrečeno prav nič drugega, kakor da si mora država za regresno tožbo preskrbeti dovoljenja imenovanih faktorjev. Zato je povsem utemeljena, prav

nič smela trditev, da ima naša država do danes za povrnjeno škodo regres napram svojim organom samo v nekaterih primerih. Poprej za dejanja svojih organov (razen v izjemnih primerih) sploh ni odgovarjala in ji torej regresni zahtevek ni mogel nastati. Odtod tudi praznina v zakonodaji. Sedajšnji predpis pa regresne odgovornosti ni pobliže normiral, ampak očitno prepustil to bodočnosti. Uvaževati je treba pri tem zlasti, da je po smislu čl. 18 ustave smatrati, da je tudi za regresni zahtevek napram organu predpisana pot redne civilne pravde,⁴⁷ kar je prejšnjim zakonom docela tuje, in da so s tem tudi raz to stališče prejšnji zakoniti predpisi razveljavljeni. Zato že vsled te ustavne določbe same izjeme ni bilo dopustiti niti za sodnike na teritoriju Bosne in Hercegovine, kjer je zakon od 23. decembra 1913 o ustavi za sodove normiral redno pravdo pot za regresni zahtevek, ako je bila zemaljska uprava obsojena na odškodnino. Ustavna določba čl. 18/3 obravnava namreč vse vprašanje odgovornosti s povsem drugega stališča, kakor pa predustavni predpisi in se zato ni moči odločiti, da bi samo drobec teh predpisov, sicer po pretežnem delu svojega obsega razveljavljenih, dajal še za naprej živo pravo.

V potrdilo tega je navesti, da se skuša v novih zakonih urediti imovinska odgovornost državnih organov. Tu je omeniti 3 odst. čl. 110 zak. o neposrednjih davkih, ki ustanavlja odgovornost občinskih organov za škode, nastale vsled zlonamerne, nepravilnega popisa za državno blagajno in — za davčne zavezance. Občinski organi nastopajo tu v imenu države. V zvezi s čl. 18. ustave pa je občinske organe očitvidno smatrati za odgovorne napram državi, ki je odškodovala oškodovance, ti pa imajo pravico na odškodnino zoper državo. Dalje je kazati na že večkrat cit. predlog zakona o sodnikih in sedaj na zakon sam. Po čl. 27 tega predloga sodijo redna sodišča o povračilu škode, ako je bila država v smislu

⁴⁷ Izjema po uredbi o vojaški disciplini od 9. julija 1923 št. 45/24 Ur. l., Sl. N. I/24: Ako je škoda popolnoma dognana in ne presega 3000 Din, odloči o odškodnini pristojni vojaški poveljnik, sicer pa zavrne oškodovanca na pot civilne pravde. Vojaška oblastva izterjajo tudi odškodnino iz denarnih pristojbin in denarnih prejemkov, če to ni možno, odstopi se predpis civilnemu oblastvu.

člena 18. ustave po tožbi privatne osebe obsojena na odškodnino. Ta določba velja tudi za osebe, ki sicer niso sodniki v smislu tega zakona, pa vendar vršijo po zakonu o ureditvi sodišč sodniško dolžnost (t. s. častni sodniki, sekretarji, pristavi in pripravniki). Te osebe pa odgovarjajo samo za namerno ali iz velike nemarnosti prizadeto škodo. O tem regresnem zahtevku sodijo redna sodišča, vsekako šele po odobrenju pristojnega apelacijskega oziroma kasacijskega sodišča (čl. 27., 32. zakona, čl. 112. ustave). Regresna tožba zastara v treh letih od dneva pravnomočnosti sodbe, s katero je bila država obsojena, sodnik pa more zoper njo uveljavljati vse do pravnomočnosti svoje obsodbe ugovor, da je odškodninski zahtevek zoper državo že prej zastaral (čl. 34). Z dopustitvijo, da se uveljavlja ta ugovor tudi še na višji instanci, se uvaja v naš proces doslej nepoznana novota. Kakor je odobravati kot povsem ustavno določbo, da sodijo o regresnih zahtevkih sodišča in se izključuje s tem administrativna pot, tako je karati triletni zastaralni rok kot predolg. Ako zadostuje devetmesečni rok za tožbo zoper državo, mora biti zadosten ta rok tembolj za regresni zahtevek, ki ga bo po večini tudi lažje utemeljiti in izvesti. Ne kaže tudi puščati uslužbenca na dolgo časa v negotovosti in pripuščati njegovo usodo morda političnim in strankarskim vplivom, kar vse dopušča predolga zastaralna doba. Država, ki je bila obsojena na odškodnino, odloči naj se čimprej, ali zahteva regres ali pa se mu odreče.⁴⁸

Vse to je seveda drugače, ako je zagrešil državni organ naklepen zločin. Zločin ustanavlja, kakor že povedano, primarno obvezo, učinkujočo tudi napram državi. Ako je slednja popravila škodo, ima pravico zahtevati povrnitev od zločinca.

Z drugih vidikov presojati je odgovornost samoupravnih organov napram samoupravnemu telesu. Kolikor je razmerje

⁴⁸ § 1341 predl. o. d. z. določa v 3. odstavku, da prestane odškodninski zahtevek države zoper krivega uslužbenca, ki naj odgovarja tudi samo za dolus in culpa lata, s smrtjo uslužbenca, torej tudi še pred potekom zastaralne dobe. Njegovi pravni nasledniki pa odgovarjajo le tedaj, ako je prejel uslužbenec iz nepravilnega dejanja imovinsko korist, in z imovino, pripadlo jim po uslužbencu. Nejasno je ostalo pri tem, ali mora biti v tem poslednjem primeru sodba zoper javnega organa že izrečena ali zadostuje že dejstvo vložene tožbe.

med temi zasebnopravno, veljajo za regresne zahtevke norme zasebnega prava tako glede krivde, obsega odškodnine, zastaranja in pravne poti. Kakor uveljavljajo samoupravni organi svoje pravice napram telesu po normah zasebnega prava, po istem pravu odgovarjajo tudi za svoje pogoške. Tako zlasti po §§ 33 in 30 uredb glede službene pragmatike za nameščence ljubljanskega oblastnega odbora (14. junija 1927, št. 311 Ur. l.) in mariborskega oblastnega odbora (1. avgusta 1927, št. 406 Ur. l.).

Samoupravnim organom prištevamo tudi oblastno in srezko skupščino, oblastni in srezki odbor, občinski svet, odbor in starešinstvo.

Stališče teh korporacij pa je drugačno kakor njih nameščencev napram organizacijam samim. Kdo naj n. pr. obtoži oblastno skupščino za regres in kako? Ali odbor kot reprezentant in izvrševalni organ iste skupščine? Ali morda odbor pozneje izvoljene skupščine, in sicer samo nekatere člane ali vse, tudi tiste, ki so se oškodovalnemu aktu protivili? Funkcije vseh teh organov so bistveno drugačnega značaja kakor njim podrejenih nameščencev, njih bistvo je javnopravnega značaja, zato je tudi regres dan le toliko, kolikor je izrečno določen z zakonom. Uzakonjena pa je samo izjemna določba čl. 100 zak. o obl. in sr. sam. in vsled tega neuporabna na regresne zahtevke zoper druge samoupravne organe in zlasti tudi ne zoper srezki odbor.⁴⁹ Po tej določbi ima oblastna skupščina pravico, obtožiti ves odbor ali posamezne njegove člane za povračilo škode, učinjeno oblasti. O temelju odškodninskega zahtevka sodi pristojno upravno sodišče, višino dolžne odškodnine določi redno sodišče, ki mu pošlje stvar upravno sodišče, ako je ugotovilo odgovornost za učinjeno škodo. Glede občin je kazati na § 78 obč. reda za Ljubljano, po katerem je župan odgovoren za povračilo, dočim o občinskem svetu ni govora. (Podobno § 60 obč. reda za Kranjsko.) Predpisana pa je za tožbo redna pravdna pot. Analogna uporaba čl. 100 zak. o obl. in sr. sam. pač v takih primerih ne bo dopustna.

⁴⁹ Gl. Krek, op. c., str. 120; Sl. Jovanović, op. c. 401.

VII. Poleg čl. 18 ustave, dopolnjenega deloma po majhnem številu cit. zakonov, je v veljavi nekaj posebnih predpisov. Tako v področju Slovenije in Dalmacije še vedno določbi o povračilu škode vsled nepravilne obsodbe in za neupravičeni zavarovalni in preiskovalni zapor. Kakor že omenjeno, posegata normi po večini v drugo področje, urejata namreč odgovornost države tudi za zakonite, a poedincu škodljive čine državnih organov. Nista pa, kar se tiče nepravilnih uradnih dejanj, v opreki z razvitimi načeli odškodninske odgovornosti države po čl. 18, vsled česar je priznati njun nadaljnji obstoj, zlasti ker se značita kot *lex specialis*. V isto skupino spadajo tudi členi 246 do 250 zakona o ustrojstvu vojske, ki določajo različne vojne dajatve in oškodovanje za škode, povzročene po vojski in deloma tudi pod opombo 46 cit. določbe uredbe o vojaški disciplini.

Ne da se sicer tajiti, da bi se posameznosti smele z zakoni urediti tudi drugače, pa bi vendar ne bila prekoračena ustavna določba. Ni potreba, da bi odgovarjalo javno telo prav za vsako pravilnost svojih organov, kompetenca je določljiva na različne načine, tudi instančna pot zoper upravne odloke je omejeva, vsaj za lažje primere. V tem pogledu se sklicujem na pripombe, iznešene že gori. Toda skrb bodi zakonodavcu, da z ustavo priznane pravice do odškodnine ne bo omejeval s tem, da jo bo vezal na pretežke pogoje in da zlasti ne bo izključeval za uveljavljanje sodne poti, ki edino daje garancijo za uresničenje te pravice. Z ozkosrčnostjo v tem pogledu se izjalovi namen, ki ga ima ustavna določba, namreč zagotoviti pravično in nepristransko izvrševanje javne oblasti.

Stvarne in pravne pripombe k pravilniku o gostilnah in kavarnah.

Dr. Fran Ogrin.

Svojčas se je zelo kritiziral pravilnik o gostilnah, kavarnah in ostalih obratovalnicah z alkoholnimi pijačami z dne 15.